

Vera Blažević

SJEĆANJE NA TOMISLAVA LADANA

Veliki hrvatski književnik, leksikograf, esejist, prevoditelj, kritičar, polihistor i prozaik Tomislav Ladan rođen je 25. lipnja 1932. godine u Ivanjici nedaleko od Banja Luke. Djetinjstvo je proveo u Travniku, Bugojnu, Banja Luci i Sarajevu, u kojemu je 1958. godine i diplomirao na Filozofskome fakultetu. Zahvaljujući utjecaju poliglota Rikarda Kuzmića i Henri-

ka Barića, njegov je filološki studij jednako obuhvatio proučavanje klasičnih jezika te slavistike i germanistike. Budući da su ga vodeći na katedri sarajevskoga Filozofskoga fakulteta držali politički nepodobnim i uopće protudržavno raspoloženim, nije uspio dobiti mjesto na istom fakultetu te je neko vrijeme radio kao privatni poučavatelj, novinar i urednik za stranu književnost u jednoj izdavačkoj kući.

Na kongresu književnika 1961. godine upoznaje Miroslava Krležu te, ponukan njegovim osobnim pozivom, prihvaća radno mjesto u zagrebačkom Leksikografskom zavodu, postavši kasnije njegovim glavnim ravnateljem i urednikom *Osmojezičnoga enciklopedijskog rječnika*. Susret s Miroslavom Krležom Ladan je često opisivao kao anđeosko uplitanje u vlastitu jezičnu sudbinu.

Putovao je u mnoge europske i preookeanske zemlje poput Islanda, Egipta, Kanade i Kine, a sve zbog predanoga proučavanja živih jezika i leksikografskoga rada. Akademske godine 1963./1964. bio je lektorom hrvatskoga jezika na Sveučilištu u švedskome gradu Uppsali.

U književnosti se javio 50-ih godina prošloga stoljeća prijevodima angloameričkih i skandinavskih pjesnika, kao i vlastitim pjesničkim ostvarenjima, a kasnije esejima i kritikama, uz neprekinuti prevoditeljski, leksikografski i enciklopedijski rad.

Nezaobilazno je istaknuti neke od njegovih brojnih i značajnih prijevoda. Preveo je sa starogrčkoga jezika dijelove *Biblije* (Evandjelja), Eshilovu *Orestiju*, Euripidovu *Medeju*, Aristotelovu *Metafiziku*, *Nikomahovu etiku*, *Fiziku* i *Politiku*. S latinskoga jezika prevodi djela hrvatskih latinista te Ovidija, Dantea, Aurelija Augustina i Descartesa. Preveo je i *Sagu o Niebelun-*

zima s njemačkoga jezika, djela Bergmana i Strindberga sa švedskoga i djela Henrika Ibsena s norveškoga jezika, a s engleskoga jezika prevodi nekoliko djela T. S. Eliota, E. Pounda, W. Shakespearea te po jedno djelo Normana Mailera, Virginije Woolf i Jamesa Jonesa.

Posebno zanimanje za hrvatski jezik očituje se i u Ladanovu jedinom romanu *Bosanski grb* iz 1975. godine. Riječ je o primjeru intelektualističke proze koji opovrgava tradicionalne obrasce pripovijedanja i poigrava se stilističkim izričajima, iznevjerujući žanrovske kriterije romana, čak i u post-modernističkoj poetici.

Najbolje se znao izraziti u slobodnoj formi eseja, pokazujući zavidno enciklopedijsko znanje, analitički pristup obradi teme i, u ravnomjernim omjerima zastupljenu, oštromnost i zaigranost brojnim jezičnim mogućnostima. Esejima obuhvaća i široku lepezu tema, od dominantnih svjetonazora europskoga srednjovjekovlja do umiranja i smrtnosti. U kritici se sjajno osvrnuo na klasike poput Brocha, Musila i Faulknera, a i hrvatsku je književnost zadužio brojnim analizama, ne zanemarujući čak ni rubne književne uratke.

Ladanovi jezikoslovni radovi nisu brojni, ali su vrlo utjecajni. U radu *Centaurski rječnik centaurskog jezika* oštrim se kritičkim perom obrušava na *Rječnike dviju Matice*. Istaknuta je zatim njegova studija *Hrvatska književna koine* o hrvatskome standardnom jeziku iz 1971. godine. Temeljno Ladanovo enciklopedijsko djelo *Riječi: značenje, uporaba, podrijetlo* iz 2001. godine nastalo je zahvaljujući poznatim televizijskim emisijama *Riječi, riječi, riječi* i *Slično, a različito*. Rukovodeći se načelima širokoga povijesnog konteksta, a ne pravilima abecednoga izlaganja građe, riječi je organizirao u značenjske i asocijativne skupine. Na više od tisuću stranica knjige autor je iscrpio značenje, uporabu i podrijetlo oko dvije tisuće hrvatskih riječi, naziva i imena, a spomenuo je ili usputno obradio još nekoliko tisuća hrvatskih riječi i nekoliko tisuća inojezičnih riječi i imena, načelno ih dovodeći u vezu s hrvatskim jezikom.

Povodom Ladanove smrti njegov je bliski suradnik, ravnatelj Hrvatskog leksikografskog zavoda Miroslav Krleža, Vlaho Bogišić izjavio kako je Ladan tijekom pola stoljeća stvorio najopsežnije djelo u povijesti hrvatske leksikografije i leksikografije uopće. Tomislav Ladan umro je 12. rujna 2008. godine u Zagrebu, u 77. godini života. Svestranim je jezikoslovnim, leksikografskim, književnim i prevoditeljskim radom ostavio neizbrisiv trag, a svojim je odlaskom rastužio ne samo svoje najbliže i kolege znanstvenike već i svekoliku javnost koja će ga pamtili po godinama pametnoga i danasve ugodnoga televizijskog djelovanja.